

Week 22 – Vereniging Ons Huis

De industrialisatie van Amsterdam trok veel nieuwe inwoners naar de stad, op zoek naar werk. De goedkoopste woningen, die onvermijdelijk in de armste wijken van de stad stonden, raakten overvol en verpaupering dreigde.

Hélène Mercier, die met haar pionierswerk op het maatschappelijke vlak veel met de woningnood te maken had, zag ook het gevaar van lethargie onder het werkvolk. In navolging van Engelse initiatieven poogde zij net zo'n volkshuis als de in 1884 in Londen geopende Toynbee-hall in de Amsterdamse Jordaan te verwezenlijken. De tijd was er rijp voor. Zowel de progressieve liberalen als de socialisten streefden gelijke doelen na. Mercier maakte kennis met Jacob Anton Tours, ex-dominee en

nu werkzaam als gemeentelijk inspecteur der Bewaarscholen. Die had weer connecties met de filantroop Peter Wilhelm Janssen, directeur van de Deli-Mij, en diens zoon. Janssen wilde geld steken in de oprichting van meer bewaarscholen, maar Mercier bewoog Tours ertoe bij Janssen te pleiten om juist een volkshuis op te richten. Het was zoon Janssen die pa wist te overreden en zo stak deze f 200.000,- in de on-

Boven: De quizfoto: Prinsengracht met toegang tot de Rozenstraat. Op nrs. 12-16 de nieuwbouw van de Vereniging Ons Huis.

Links: Hélène Mercier

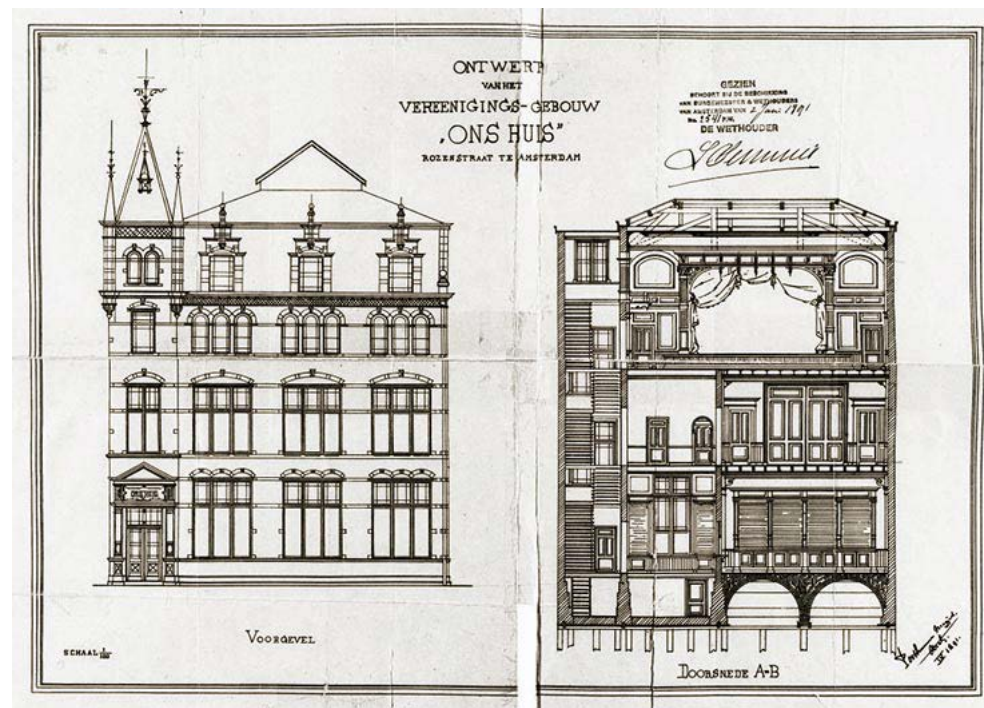
Rechts: De eerste directeur (1892-1907) van Ons Huis, Jacob Anton Tours.

derneming. De vereniging Ons Huis werd in 1891 opgericht, een grondstuk werd in de Rozenstraat 12-16 gevonden. Architect Christiaan Bernard Posthumus Meyes (HIJSM-administratiekantoor, Associatie Cassa) ontwierp een statig gebouw, dat 10 mei 1892 feestelijk geopend werd. Op de bovenverdieping was een heuse toneelzaal met podium.

De vereniging Ons Huis wilde persé neutraal zijn, boven de zuilen staan en voor alle gezindten toegankelijk. Dat hielp niet. Ons Huis werd door links beschuldigd van patroniserend liefdewerk en door de confessionelen dat ze een socialistisch bolwerk vormden. Van boven af was er kritiek op het volkshuis, omdat een ontwikkelde arbeider lastig en ontevreden werd. Er waren meer misverstanden uit de weg te ruimen. De volwassenen, die toch uitdrukkelijk bedoeld

waren door Mercier, zagen Ons Huis als een vervanging van de kroeg en kwamen om een spelletje domino te spelen, niet om iets bij te leren. De leslokalen waren gevuld met de gegoede stand en ook die waren niet bedoeld. Het meeste succes behaalde Ons Huis met het jeugdwerk, daarvoor was het een uitkomst. De schijn van liefdewerk werd bestreden door een financiële bijdrage voor de activiteiten te vragen, hoe gering ook. In de beginperiode was keuze uit een leeszaal, gymnastiek- en schermlessen, muziek- en toneellessen, clubs voor komen, handwerken, taalcursussen en wetenschappelijke voordrachten. Om de buurtbewoners bekend te maken met het werk van Ons Huis werd er een buurtkrantje verspreid. In 1896 richtte Ons Huis een paar speelplaatsen in de buurt in, op grond die door de Gemeente beschikbaar werd gesteld. Bij de Bilderdijkstraat kwam

er een en bij de Overtoom. De speelplaatsen waren alleen open als er geen school was en zondags gesloten. Ook hiervoor moest betaald worden: één cent. Het werd zowaar een daverend succes.

In 1906 vond een uitbreiding van het huis in de Rozenstraat plaats. Het huis op nr. 10 werd gekocht en twee inpandige huisjes 6 en 8 in de voormalige Dubbele Zoutzaksteeg. Na afbraak kwam een aanbouw tot stand die de capaciteit met een-derde vergroete. Bovendien was er nu plaats voor ook hier een speelplaats.

In de loop der jaren veranderde het aanbod van Ons Huis en kwam het accent meer op het jeugdwerk te liggen. De echtgenote van directeur Tours bedacht de Robinson Crusoe-club waar jongens zelf-

*Boven: De ontwerptekening voor Ons Huis, door architect C.B. Posthumus Meyes.
Links: Daar droomde de directie van: geïnteresseerde, leergierige jongemannen.*

redzaamheid werd bijgebracht, waarbij ook huishoudelijk werk om de hoek kwam kijken. Populair werden de volkszangavonden. Zo ging langzaam het begintijdperk onder Tours en Mercier ten einde. In 1907 verdween Tours naar Rotterdam om daar een afdeling van Ons Huis op te zetten. Hij werd opgevolgd door Dr. P.C.M. Bos. In 1910 overleed Hélène Mercier. Bos werd al in 1912 opgevolgd door de adjunct-directrice Caroline Petronella van Asperen van de Velde (1869-1969). Zij was sinds 1903 in dienst van de vereniging en bestuurslid van de speeltuincommissie. Direct in het eerste jaar organiseerde zij gedurende de schoolvakanties de *Vacantieschool*. Dat ging eerst om bezigheden in het gebouw in de Rozenstraat tij-

Boven: De speelplaats achter het gebouw in de Rozenstraat.

Rechts: De aanbouw van 1906, waarvoor Rozenstraat 6-10 gesloopt werden.

dens schooluren, maar later trok men er op uit naar terreinen buiten de stad en nog later kwamen er twee vakantiehuizen. Dat was zo succesvol dat Ons Huis in geldnood kwam en voor de eerste keer klopte Van Asperen in 1914 bij de Gemeente aan voor subsidie..., en meteen met resultaat! Ook het programma van cursussen en lezingen verbeterde onder haar invloed. Dat lukte haar bijvoorbeeld door het strikken van eerbiedwaardige inleiders.

Na de Eerste Wereldoorlog veranderde het volksontwikkelingswerk. Ervaringen met soortgelijke huizen en verenigingen werden uitgewisseld en vergeleken. Er werd een Adviesbureau in het leven geroepen dat de samenwerking tussen de huizen coördineerde. Ons Huis was aan uitbreiding toe en van de uitbreiding van het aantal volkshuizen zou een deel onder de paraplu van Ons Huis gebracht worden. Daar was Ons Huis niet op stel en sprong enthousiast voor

te krijgen. B&W van Amsterdam bemiddelde en vond een modus door sommige huizen hun eigen identiteit te gunnen maar de subsidie via Ons Huis te regelen. Dat duurde tot 1924, toen Ons Huis van zijn toezicht-taak ontheven werd en niet langer als subsidiehuis fungeerde. Vijf jaren van ruzie en competentiestrijd waren voorbij! Ons Huis bleef achter met 12 over de hele stad verspreide dependances: Staatsliedenbuurt, Spaarndammerbuurt, Indischebuurt, Buiksloterham, Nieuwendammerham, Tuindorp Oostzaan, Transvaalbuurt, Muiderpoort, Wittenburg, Amstelveenseweg, Raampoort en Nooddorp. De laatste vestiging viel snel daarna af. De Rozenstraat bleef het 'moederhuis'. Alle besturen kwamen elke maand bij elkaar met het hoofdbestuur onder mevrouw Van Asperen.

Boven: Ons Huis scheept in op de Zaandammerboot voor een dagje uit -1926.

Links: Vakantiekamp Ons Huis op geruimde Nieuwe Westerbegraafplaats aan de Oude Hemweg -1933.

Kort voor de Tweede Wereldoorlog was Ons Huis zo alom tegenwoordig bij het jeugdontwikkelingswerk dat zij nog steeds goed waren voor 70% van de totale subsidies die de Gemeente voor dit werk beschikbaar stelde. Van de 12 dependances waren er toen reeds vier gesloten. De vakantiescholen werden uitgebreid met twee vakantiehuizen: in Lunteren en Zandvoort waren ze speciaal voor Ons Huis gebouwd of verbouwd. Op Wittenburg (sinds 1924) en aan de Amstel (sinds 1934) had Ons Huis een botenhuis ter beschikking voor de rijpere jeugd.

In 1935 trad mevrouw Van Asperen terug als (hoofd-)directrice. Ze bleef erelid en kon alle vergaderingen bijwonen als ze dat wenste. De leiding over de Rozenstraat en het overkoepelende toezicht op

Boven: Vakantiekamp aan de Boerenwetering in 1932. In de verte de bebouwing van de Wielingenstraat en het Vossiusgymnasium.

de andere vestigingen werd nu gesplitst. In de Rozenstraat kwam de leiding in handen van Heiltje Piebenga en over de afdelingen zwaaide juffrouw J. C. van Meerendonk de scepter.

In de eerste oorlogsjaren nam het werk voor Ons Huis toe, doordat de AJC verboden werd en diens leden geanimeerd werden zich bij Ons Huis aan te sluiten. Ons Huis wist de bezetter (en de NSB) op inventieve wijze buiten de werkwijze te houden, maar na 1942 volgde toch de ene strafperiode op de andere. Dan bleven de huizen gesloten en moesten de kinderen hun heil elders zoeken. De twee laatste oorlogsjaren waren 't moeilijkst. Enerzijds door beperkingen en razzia's van de bezetter, anderzijds door het uit de hand lopende gedrag van de kinderen, door gebrek aan ouderlijk toezicht vanwege in Duitsland tewerkgestelde vaders. In de hongervinter bestond het werk voor Ons Huis hoofdzakelijk uit de clandestiene kinderkeuken (1000 kinderen p/dag), voedseltochten door het personeel om die keukens te voorzien van levensmiddelen en de voorbereiding en begeleiding van kindertransporten naar Noord- en Zuid-Nederland. In het onverwarmde gebouw werd ook nog wel gespeeld of gezongen. Op 11 mei 1945 trok vereniging Ons Huis met een delegatie van 600 jongeren naar de Dam, om samen met nog 2000 jonge mensen gezamenlijk de bevrijding te vieren.

*In het in 1952 uitgegeven herdenkingsboek **100 jaar Buurthuiswerk in Amsterdam** blikt Jo Fokke terug:*

“Wij hadden geen geld, maar wel een groot gebouw. En de grote zaal had een prachtige akoestiek. Wij boden dan aan kunstenaars en groepen oefenruimte aan, want die hadden ook vaak geen geld. Zij maakten gebruik van onze ruimte om te oefenen en in ruil daarvoor gaven zij dan voorstellingen”.

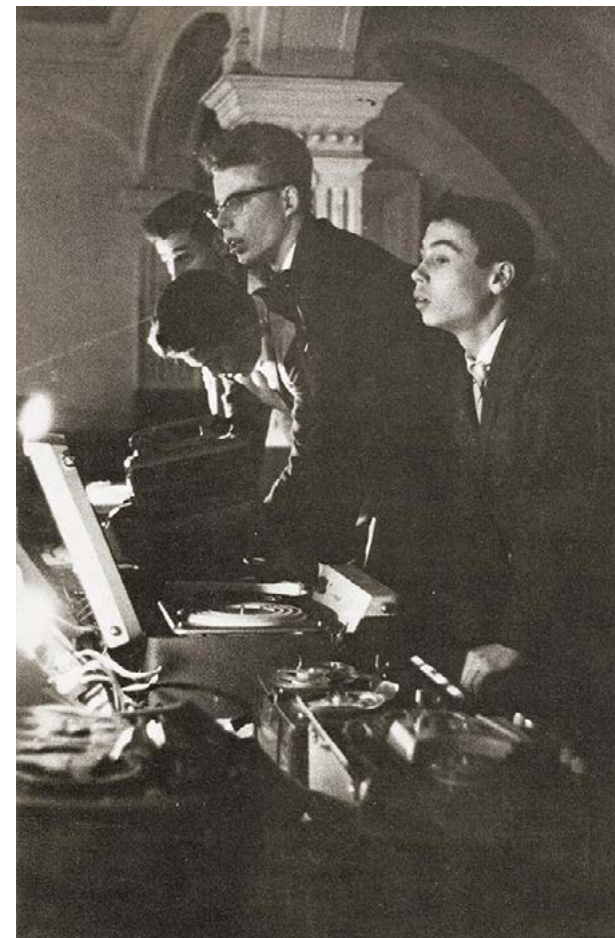
Na de oorlog vonden veel personeelwisselingen plaats. De directie kwam in handen van Henk J. Barentsz en mejuffrouw Jo Fokke. Die laatste was oprichtster van de Nederlandse Vereniging van Buurthuizen en zij zorgde ervoor dat het secretariaat van de NVB in de Rozenstraat introk. In 1948 werd de zelfstandigheid van de afdelingen groter, ook de financiële. Het hoofdbestuur bleef de macht houden beslissingen van de afdelingen ongedaan te maken als ze in strijd waren met de beginselen van Ons Huis.

Vanaf 1951 werkte Ons Huis mee aan de organisatie van het Kunstmaand Festival, de voorloper van het Holland Festival. In 1952 werden politieke cursussen gegeven waar het eerste jaar landelijke politici aan meewerkten en het jaar erop gemeenteraadsleden. Daarbij verscheen ook burgemeester d'Ailly regelmatig. Vanaf 1953 werden drukbezochte landendagen en familiedagen georganiseerd.

De moderne tijd deed zijn intrede met Rock 'n Roll-muziek, discofeesten en..., marihuana. Het bestuur van de huizen kreeg steeds meer problemen met het in de hand houden van de activiteiten. De jongeren streefden naar zeggenschap over het programma en wilden dat het bestuur zich tijdens bijeenkomsten hoogstens in hun kantoren ophield. De beginselen van Ons Huis raakten op de achtergrond en de huizen werden ontmoetingsplaatsen voor de jeugd die op zoek was naar vertier. In hun poging de jongeren voor de afdeling vast te houden kwam menige afdelingsstaf in aanvaring met het hoofdbestuur. Door het in 1973 benoemen van Ger Neervoort als opvolger voor directeur Barentsz brak de opstand uit en volgde een ultimatum van de afdelingen, wat resulteerde in de bezetting van de Rozenstraat. Daarmee haalde Ons Huis de landelijke pers. De afdelingen kregen hun zin en werden nog zelfstandiger. Het kwaad was geschied en in 1976 werd Ons Huis in de Rozenstraat gesloten. Het

Discoavond in Ons Huis

Centraal Bureau van de vereniging Ons Huis verhuisde naar de Stadhouderskade en de Rozenstraat werd betrokken door het COC, met recht van koop. Toen Ons Huis in 1979 van het pand in de Rozenstraat af wilde kreeg het COC de financiering niet rond en kocht Woningbouwvereniging Ymere het pand. Het COC mocht er voorlopig in blijven. Het jongerenwerk in Amsterdam floreerde voorlopig dankzij kabinetten met de PvdA

aan boord. Zodra het kabinet Van Agt-Wiegel aantrad was het over met de royale subsidies. Vereniging Ons Huis voerde vanaf 1977 fusieoverleg met gelijkgestemde buurthuizen en sloot zich in 1978 aan bij de Federatie van Buurt- en Jongerenwerk in Amsterdam (FBJA). In 1984 heeft de Vereniging Ons Huis zichzelf opgeheven.

Materiaal voor deze aflevering kwam van: Anna Denekamp, Anneke Huijser, Marijke Snepvangers en Mark Sorée.